

SCOLA ROMANA.

Foia pedagogica si didactica

pentru interesele institutelor de cultura si ale organelor acestora.

Edata si redigeata de

Joanu Candrea si Basiliu Petri.

Ese odata in septemana, Vinerea. Pretiulu: pe unu anu 5 fl., pe diumetate 2 fl. 50 cr. — Pentru insertiuni: cate 5 cr. de siru si timbrulu.

Sabiiu, 27. Februarin v. 1876.

Prenumeratiunile si corespundintiele sunt a se adresá la: Redactiunea „Scólei romane“ in Sabiiu (Hermannstadt, Nagy-Szeben) franco.

Se deprindemu pre scolari la ordine!

Ordinea stá intru aceea, cá tóte lucrurile se se faca la tempulu seu, la loculu seu si intr'unu rónđu anumitu; asemene tóte obiectele se se afle pururea la loculu loru de conservare, luandu afara firesce tempulu, candu ele se intrebuintiéza faptime spre unu scópu óre care. Fora ordine activitatea din scóla ar suferi multe conturbari, impiedecari si intrerumperi si s'ar pierde atat'a tempu pretiosu, incatu prin acést'a realisarea scopurilor scolaria s'ar poté alterá in modu esentialu. Pentru aceea se cere neaperatu, cá in scóla se domnésca intru tóte ordinea cea mai rigorósa. Prin acést'a scól'a nunumai va inaintá scopurile sale cele mai de aprópe, ci va tiené séma totu odata si de viitoriulu scolariilor, seau adeca de viéti'a practica. Deprindiendu ordinea, profitamu din tempu si din potere si scapamu de multe neplaceri si superari. Ordinea inaintéza bunastarea nóstra materiala, pre candu din contra disordinea a rasipitu adese ori averi mari si a adusu pre multi ómeni avuti la sapa de lemmu. „Ordo est anima rerum“, ordinea e anim'a seau sufletulu lucrurilor, díceau inca strabunii nostri.

Éca motivele, pentru cari trebuie se deprindemu pre elevi de timpuriu la ordine!

Si aici midilócele cardinale sunt: I. esemplulu bunu, II. dedarea, III. invetiatur'a.

I. Cu esemplu bunu trebuie se premérge discipulilor sei mai antaiu invetiatoriulu. Lucrurile sale propria (peleri'a, mantau'a, bastonulu, cartile etc.), obiectele concrediute ingrigirei sale (més'a, scaunele, scrinele etc.), recvisitele de invetiamentu (mapele, globurile, icónele, colectiunile de totu feliulu, cret'a, spongi'a, linealurile etc.), — tóte se-si aiba loculu loru anumitu. Recvisitele folosite la propunere indata dupa usuare, fiendu de lipsa, se se curatiésca si apoi numai de catu se se repuna la loculu loru. — Asemene va dá invetiatoriulu dovéda despre iubirea sa de ordine, observandu cu cea mai estrema strictetia tempulu de scóla, si anume incependu si terminandu cu punctualitate órele de propunere. Invetiatorii tineri mai cu

séma, cuprinsi de unu zelu espicabilu, aluneca de multe ori a tiené pre elevi in scóla si preste tempulu prescrisu. Ori catu de laudabilu in sene se fia acestu zelu, trebuie totusi se pretindemu, cá din consideratiuni pedagogice invetiatoriulu se se tiena strinsu de órele statoirite. — In fine invetiatoriulu nu se va abate nici altu cumu dela planulu de prelectiuni, de catu dóra in casu de o estrama necesitate. Invetiatoriulu din clasa a IV-a dela scól'a modelu din Prag'a in tempu de doi ani numai senguru odata se abatù — si atunci inca fora scirea si voi'a sa — dela ordinea óreloru; intr'o dí adeca la 2 óre dupa amédiadi incepù a propune din gramatica. Primulu scolariu inse i observà indata, ca la rónđu este computulu. Invetiatoriulu reculegundu-se, díse: „Asia e, bunii miei; escusatf-me inse, càci mórtea bravului nostru catechetu (urmata in aceea-si dí inainte de amédiadi) me facù a confundá ór'a acést'a de astadi cu cea de mane. In folosulu vostru, fiendu ca pentru computu nu sum preparatu, voiú propune acumu gramatic'a, ér mane in loculu gramaticiei voiú propune computulu. Precumu sciti, acésta e cea de antaiu abatere dela ordinea óreloru; me voiú silí, cá ea se fia si cea din urma“. — Invetiatoriulu erá fórte iubitu si respectatu de catra scolarii sei. —

In sal'a de propunere se nu se afle nici unu lucru, ce nu se tiene strinsu de ea; ce inse se tiene de dens'a, se se puna totu deaun'a la loculu seu cuvenitu.

In scóla preste totu, in curtea si gradin'a institutului se domnésca pre totindenea si totu deauna cea mai esemplara ordine. Totu asia in locuinti'a invetiatoriului si in edificiale sale economice, cá astfelii elevii in totu loculu se intempine rónđu bunu si ordine.

II. Si aici inse nu ajunge, cá elevii numai se védia ordinea buna, ci se cere, cá ei se o si deprindia cu totu deadinsulu, in totu timpulu si in totu loculu, pentru ca numai asia li-se va preface cu tempu in adou'a natura.

Indata in díu'a, candu copiiu vinu pentru prim'a data la scóla, invetiatoriulu le va aratá loculu, unde se siédia si unde se-si tiena cartile si recvisitele loru de invetiamentu, le va desemná chiar si cuiulu, in care se

'si puna peleri'a si de care se-si anine vestmintele, de cari au lipsa numai pe cale, etc. Scolarii nu au voia, a aduce la scóla alte lucruri, decatu numai acele, cari vinu a se intrebuintiá la invetiamentu in órele respective. In contr'a acestui postulatú lucra toti acei invetiatori, cari permitu scolariloru sei, au dóra chiar i deobliga, a-si portá cu sene dí de dí tóte cartile si recvisitele de invetiamentu; atari invetiatori dovedescu prin acést'a, ca ei au nu-si cunoscú chiamarea, au nu se tienu de ordinea óreloru, si pentru aceea facu pre scolari, se-si aduca cu sene totu deaun'a tóte cartile, cá se póta propune, ce le va veni la socotéla. Procedur'a e condemnabila sub tóte punctele de vedere.

Asemene va regulá invetiatoriulu pana in cele mai mici amerunte intrarea si esfrea, precumu si portarea scolariloru in scóla si in bisereca. Despre modulu cumu? vomu vorbí cu alta ocaziune.

De cea mai mare importantia pentru prosperarea scólei este — precumu de sene se intielege — ordinea si regularitatea in cercetarea scólei. Spre ajungerea acestui scopu nu exista midilocu mai afundu taiatoriu, decatu credinti'a si iubirea invetiatoriului catra chiamarea sa. Invetiatoriulu conscientiosu va portá cu tóta punctualitatea listele de lenevire; nici o consideratiune secundaria se nu-lu abata dela detorinti'a, de a supune organeloru competente la tempulu prescrisu conspectele absentiloru. Totu deodata elu se va informá despre caus'a absentiloru, va cercá a conveni cu parintií respectiviloru si se va nevoi prin cuvinte blande si potrivite a-i convinge despre daun'a, ce o facu fiiloru sei, detragundu-i fora causa suficiente dela scóla. Mai antaiu de tóte inse se va ingrigi, cá scól'a se fia pentru scolari unu locu placutu si doritu, incatu acestia insisi se se róge de parintií lorú, a nu-i retiené dela invetiatura, ba chiar se fuga de acasa la scóla, despre ce inca avemu esemple destule.

In fine copii trebuie dedati la ordine si intru implinirea lipseloru trupesci. De doritu este, cá in decurgerea unei óre de invetiamentu nici unu scolariu se nu-se céra afara din caus'a acést'a; lipsele se se implinésca in pausele dintre óre. Esceptiune se face numai cu scolarii morbosi. Punctulu acest'a inse cere mare precautiune din partea invetiatoriului, cá nu cumu-va prin o rigóre prea extrema se se pericliteze sanetatea unui scolariu.

III. In urma eleviloru mai mari invetiatoriulu le va dá si invetiaturi despre necesitatea si valórea ordinei pentru viéti'a practica, aratandu-le, ca nu e de ajunsu a fi numai diligenti, ci ca se cere, cá in lucrurile lorú se domnésca si ordine stricta. Spre acestu scopu invetiatoriulu se va folosí de piesele respective din cartile de lectura si de esemple potrivite din viéti'a practica, dóra chiar din viéti'a locuitoriloru din satu, fiendu numai cu bagare de séma. cá se nu provóce — prin citarea de nume — susceptibilitatíle cui-va. La ocaziuni de aceste va spune scolariloru, candu si cumu se invetie,

candu si cumu se-si faca si alte lucruri pe acasa, ér cercetandu din candu in candu pre scolari seau pre parintií acestor'a, nu va lipsi a se informá, déca aceia observa si pe acasa in lucrurile lorú ordinea recomandata, — firesce fora a cadé in rolulu unui invisitoriu seau politiaiu.

Religiunea cá obiectu de invetiamentu in scólele poporale.

I.

Consideratiuni generale.

(Urmare.)

Dupa ce amu despartíttu materialulu trebuintiosu la educatiune in dóue parti, cu privire la valórea morala si la cea sciéntifica, urméza se respundemu la o intrebare, carea resulta neaperatu din acést'a despartítre, si anume: in ce se cuprinde materialulu propriu sciéntificu, si in ce se cuprinde materialulu propriu moralu?

Respunsulu se póte reasumá in urmatóriele:

Materialulu propriu pentru partea intelectuala a educatiunei este de o parte intréga lumea fisica, supusa seau supunanda studiulu elevului; éra de alt'a trebuintiele reale ale elevului, respective ale omului in lume. Pentru partea morala a elevului in educatiune cá materialu propriu se póte luá si trebuie se se iee de o parte destinatiunea omului si de alt'a trebuintiele lui ideale.

Mintea seau intieleginti'a elevului se descépta si se desvólta invetiandu-lu se cunósca obiectele si evenemintele fisice, cari se desfasiura in giurulu nostru, si natur'a lorú in legatura cu trebuintiele reale ale omului vietuitoriu; invetiandu-lu mai in colo se cunósca ordinea, armoni'a, secretulu si poterile naturei, folosulu si aplicabilitatea lorú in viéti'a pentru scopulu trebuintieloru reale ale omului. Anim'a inse seau sémíemintele se nutrescu si se desvólta prin studiulu destinatiunei omului spre totu, ce este adevveratu, frumosu si bunu, in legatura cu trebuintiele ideale, cari se descépta in sufletulu nostru; candu adeca invetiamu pre elevu se cunósca insemnatarea demnitatiei omenesci si pretiulu celu inaltu alu virtutiei.

Pre ambele terene s'a nevoitu pedagogi'a a alege si sistemisá materialulu trebuintiosu la educatiune, si a-lu asiediá intr'o ordine corespundiátoria capacitatiei eleviloru, grupandu-lu in diferite manuale menite pentru scólele poporale. Cu deosebire in tempulu mai nou au aparutu si la noi manuale lucrute si compuse dupa principiale pedagogiei moderne, cu scopu de a usiorá invetiatoriloru terenulu si de a dá prin acést'a unu aventu progresului.

Esaminandu cestiunea mai cu deameruntulu, vomu observá, ca aceste imbunatatíri pedagogice s'au facutu mai multu cu privire la lipsele sciéntifice, mai numai cu respectu la materialulu pentru partea intelectuala a educatiunei; pre terenulu elementeloru trebuintiose pentru cultur'a morala suntemu inse necesitati a recunósce, ca s'a lucratu mai puçinu; aici nu s'au sistemisatu si preparamu tóte in modu corespundiatoriu. Pentru esemplu:

Istori'a si Religiunea, dóue obiecte, cari cuprindu in sine lamur'a materialului trebuintiosu la educatiunea morala a eleviloru; dóue obiecte, prin cari cu deosebire este avisatu fia care poporu, si prin urmare si noi, a ne fortificá caracterele nóstre eredité dela protoparintii nostri, a ne consolidá si intari moralicesce, — nu suntu destulu de bine sistemisate, nu suntu destulu de corespundiatóriu preparate, si in multe scóle poporale nu se trac-téza dupa principia metodice.

Istori'a anume se vede a fi sistemisata numai cá o espunere a unui sfru de intemplari cronologice in legatura cu numele regiloru seau a principiloru, cari au urmatu unii dupa altii, in sa fora tipuri morale, si fora spiritu edificatoriu. Religiunea totu asemenea este sistemisata, si se predà eleviloru fora a produce efectele religióse asteptate; este sistemisata si se predà mai numai in o forma rece dogmatica, cá unu obiectu de scientia.

Din consideratiune la acést'a impregiurare amu cugetatu a fi de interesu, a atrage de asta data atentiunea invetiatoriloru nostrii din scólele poporale asupra acestoru dóue obiecte; anume ni-am luatú voia se tractamu mai antaiu si de o cam data, despre „Religiune cá obiectu de invetiamentu in scólele poporale“, intentiunandu anume a dá prin acést'a unu indemnú la apretiarea cuviintiósa a ei.

(Va urmá).

mt.

Limb'a materna.

Epistole dela invetiatoriulu Barbatescu catra coleg'a seu Teneaneanu.

(Urmare).

III. Midilóce pentru ajungerea scopuriloru limbistice.

Scumpe amice!

Cunoscundu din epistóele precedente importantí'a si scopulu invetiamentulu limbisticu in scól'a poporala, se ne intrebamu acumú: Cari suntu midilócele corespundietórie pentru ajungerea acestui scopu? cu alte cuvinte: Cumu suntu a se conduce scolarii, cá se intieléga bine cugetele altora si se fia in stare a-si esprimá corectú cugetele propria?

Scól'a vechia credea, ca scopurile aceste se potú realisá senguru numai cu ajutoriulu gramaticeí; pentru aceea invetiamentulu limbisticu se reducea atunci esclusivu numai la propunerea acestei discipline. La esamene, candu róndulu veniá la „limb'a materna“, invetiatoriulu incepea: Ce este gramatic'a? Cumu se imparte ea? Ce numimu etimologíá? sintacsa? Cate parti ale cuventarei avemu? Ce numimu substantivu? adiectivu? verbu? etc. Scolarii declináu, comparáu si conjugáu, vorbeáu despre sunete originale si derivate, chiaré si oscure, plenisune si semisune, simple si diftongite, despre silabe ultime, penultime, antepenultime, etc. Tréb'a mergea bine, pe catu tempu invetiatoriulu intrebá „din carte“ si scolarii respundeáu „de rostu“; candu inse comisariulu esamenulu cerea, cá scolarii se aplice cele invetiate la o piesa de lectúra seau se-si exprime cugetele asupra unei teme stilistice, perplesitate cuprindea si pre invetiatori

si pre scolari. Acestia steteau — cumu díce. proverbialu — cá vac'a la pórt'a nóua, le lipsiau vorbele, pentru ca le lipsiau cugetele.

Astfelu esperinti'a a doveditu, ca óre cine póte se scie tóte regulele gramaticale, fora se fia in stare a-si vorbí si scrie limb'a mai corectú. Caus'a ni-o esplica psihologí'a. Procedur'a erá falsa, intórsa. Cáci ce suntu regulele gramaticale? Abstractiuni din limba pe basea unor reflexiuni asupra formelor limbistice. Unu esemplu ne va chiarificá lucrulu mai bine. Luandu d. e. verbele romane unulu cate unulu si fiendu cu atentiune la form'a lorú din infinitivulu scurtu, vomu aflá, ca unele din ele se termina seau finescu in á (a cantá, a invetiá etc.), altele in é (a tacé, a siedé etc.), altele in e (a spune, a face etc.), altele in í (a vení, a dorí etc.). In urm'a acestoru observatiuni potemu díce: „Verbele romane se termina in infinitivulu scurtu in á, au in é, au in e, au in í. Acést'a este o regula gramaticala, dedusa seau abstracta din esemple concrete in urm'a observariloru facute; ea este o regula generala, pentru ca se referesce la tóte verbele din limb'a romana. Psihologí'a, acést'a lampa a educatiunei si instructiunei, carea ne arata legile, dupa cari se desvólta spiritulu omenescu, pretinde, cá la invetiatura se procedemu dela esemple seau casuri speciale la regul'a generala, dela concretu la abstractu, dela lucru la nume, dela cuprinsu la forma, ceea ce cu privire la gramatica insemnéza, cá mai antaiu se se puna inaintea scolariiloru unu numeru suficientu de esemple concrete (tóte casurile din limba nu se potú considerá), pre aceste copii se le privésca cu atentiune, se cugete seau se reflecteze asupra lorú, si in fine sub conducerea invetiatoriulu se exprime ceea ce au observatu la ele, adeca se deduca, se abstraga seau se formuleze regul'a. Numai acést'a procedura e corecta, pentru ca urméza din firea seau natur'a lucrului, si unu principiu cardinalu alu didacticei moderne, carele ar poté supliní pre tóte celelalte, díce: invetiatur'a se fia amesurata naturei elevulu si a respectivulu obiectu de invetiamentu. Dreptu aceea cine incepe invetiamentulu limbisticu cu regulele gramaticale, ilustrandu-le ici cóle cu cate unu esemplu secu, acela procede falsu, pentru ca apuca lucrulu dela códa, prin urmare nici nu póte produce rezultate imbu-curatória.

Pentru cá scolarii se fia in stare a reflectá asupra limbei, precumu cere natur'a gramaticeí, este neaperatu de lipsa, cá ei mai antaiu se posiéda limb'a, si se fi ajunsu la unu anumitu gradu de maturitate spirituala. Pentru aceea díce unu pedagogu de renume: „Dati copiiloru vostri mai antaiu de tóte limba, cáci vorb'a destépta cugetulu“.

Si cumu ajungu copii in posesiunea liubei lorú materne? W. de Humboldt díce: „Limb'a sub nici o conditiune nu se póte scrutá cá o planta mórtá; limb'a si viéti'a suntu concepte neseperabile, si invetiarea pe terenulu acest'a e numai reproductiune.“ Va sa díca, limb'a materna se póte invetiá numai din si prin limba, prin receptiune si imitatiune seau reproductiune, ascultandu

adeca, cumu vorbescu altii, si apoi vorbindu insfne asemenea, scurtu: primindu si dandu. Astadi avemu dóue felii de limba, un'a vorbita si alt'a scrisa; in fiacare suntu a se realisá ambele scopuri limbistice, desfasurate in epistol'a precedentá. Din acésta duplicitate a limbei si a scopurilor se nascu patru reporturi, carora le corespundu patru operatiuni cá totu atate midilóce cardinale pentru invetiarea limbei, si adeca:

1. *Audírea*, fora de carea invetiarea limbei este absolutu cu nepotintia. Audírea inse presupune nunumai dóue urechi sanetóse, ci inca si vóia seau 'aplecare din partea copilulu de a primí in spiritulu seu materi'a instructiva, ce i o ofere invetiamentulu; numai asia ascultarea incéta de a fi pasiva, si devine receptiva. Spre acestu scopu inse se ceru trei conditii: disciplin'a scolaria se fia stricta, tienendu pre scolari neintreruptu in córda; materi'a de invetiamentu se fia fructifera si interesanta, pentru cá copii se o invetie cu placere; limbágiulu invetiatoriulu se fia adeveratu in cuprinsu, corectu in forma, chiaru si precisu in pronunciare, naturalu in accentuare, preste totu nevoindu-se invetiatoriulu din tóte poterile, a fi eleviloru sei in vorbire, propunere, cetire si declamare modelu de imitatiune.

2. *Vorbirea*. Limb'a produce cugete, si cugetele nascu limb'a. Dupa ce copilulu pe calea de antaiu — audiendu — ajunge la unu fondu óre care de cugete, aceste tindu éراسi a se manifestá, copilulu incepe — imitandu — a vorbí. Cu catu vomu vorbí copilulu mai reversatu, mai articulat si mai metodice (a se vedé „Instructiunea“ de Petri pag. 14!), incatu urechia sa se póta destinge bine fiacare sunetu, silaba, cuventu si propusetiune, cu atatu va vorbí si copilulu la róndulu seu mai curundu si mai bine. Copilulu vorbesce intocma, pre cumu aude pre altii vorbindu. Audiendu, cumu vorbescu cei din giurulu seu, si vorbindu insusi, se desvólta in elu unu semtiu, carele i spune instinctivu, cumu are se vorbésca in fiacare casu; acelu semtiu se numesce semtiu limbisticu. Ferice de copilulu, alu carui semtiu limbisticu nu s'a coruptu prin sunete si cuvinte necorecte, neromanesci!

3. *Cetirea*. Ceea ce este audírea pentru limb'a vorbita, aceea este cetirea pentru limb'a scrisa: ambele suntu midilóce de a ne procurá cugete. Despre cetire dfce Diesterweg, — admiralulu pedagogiloru nemtiesci: „Dupa valóre si importantia cetirea e intrecuta numai de infuinti'a vietiei, adeca de inriurirea nemidilocita, ce ómenii o esercita unii asupra altor'a prin graiulu si esemplulu víu. Din inventiunea tipariulu — de o importantia necalculabila — numai acela e in stare a trage folosu, carele scie cetí, si de multe ori particulariulu nu are altu modu de a se nutrí sufletesce, de catu cetirea“. De aici inse urméza — cu privire la scopulu nostru, — ca si manualele didactice si specialu cartile de lectura ale scolariloru trebuie se fia modele de o limba esemplaria in fondu si forma.

Dupa inspirare urméza respirarea, carea pentru limb'a scrisa este:

4. *Scrierea*. Scrisórea e perfectiunarea limbei vorbite; ea nu dispare — cá graiulu víu — in momentulu nascerei sale, ci triumféza atatu asupra tempului, catu si asupra spatiulu, legáandu adeca generatiuni de generatiuni, continente de continente. Profetulu Moisi vorbesce si astadi cu noi, cá cumu ar fi in viétia, si o foitia scrisa seau tiparita d. e. in Parisu, póte pune in puçine díle lumea in miscare. Afara de acést'a limb'a scrisa se póte scrutá mai seriosu, formele ei se potu poleí si cultivá, cugetele compará, chiarificá si ordiná, de órace scrisórea apropia si cele mai departate membre ale unei vorbiri seau oratiuni. Pentru aceea e adeveratu, ce dfce unu scrietoriu renumitu: „Pana candu omulu nu scíu scie, cugetá puçinu si vorbiá reu;“ ér Herder: „Trebuie se ne deprindemu in scriere, déca vremu se vorbimu bine, se audímu si cetímu acuratu; stilulu ascute mintea, rectificá limb'a, desvólta ideile si ocupa spiritulu in unu modu minunatu de placutu.“ Si Jean Paulu: „A scie o foitia, agita indemnulu spre cultivare mai multu, decatu a cetí o carte.“ In totu casulu unu popuru, carele nu scie scie, nu e siguru de esistinti'a sa natiunala. —

Éca deci factorii principali — audírea, vorbirea, cetirea si scrierea — cari multiplica impreuna la productulu: cultur'a limbei romane in scóla! Dupa cumu midilócele aceste voru fi privite din punctu de vedere alu limbei in genere, au alu celoru dóue scopuri ale invetiamentulu limbisticu, gruparea loru in fiacare casu e alt'a. Audírea si vorbirea se referescu la limb'a vorbita, cetirea si scrierea la limb'a scrisa; audírea si cetirea suntu midilóce spre a intielege cugetele altor'a, vorbirea si scrierea spre a esprimá cugetele propria.

Dar me Vei intrebá, stimate amice: ce este cu gramatic'a? Nu amu uitatu nici de dens'a; ea inse stá in servitiulu tuturoru operatiuniloru de sus, regulandu totusi cu deosebire limb'a scrisa, precumu semtiuulu limbisticu ne conduce mai multu numai in limb'a vorbita. Semtiuulu limbisticu ne spune numai, cumu se vorbimu, dar nu ne arata si *caus'a*, pentru ce se vorbimu asia si nu altmintrea; acést'a o face gramatic'a, carea se ocupa cu legile limbei. Pentru aceea semtiuulu limbisticu se póte asemená cu instinctulu, gramatic'a cu conscienti'a seau convictiunea; semtiuulu conduce orbesce, gramatic'a luminéza. Candu nu amu avé decatu limba vorbita, póte ca ne-amu ajunge si numai cu semtiuulu limbisticu; limb'a scrisa inse nu póte fi fora gramatica. Au nu scímu, ca o coma póte schimbá cu totulu intielesulu unei propusetiuni? Si nu vedemu in tóte dílele, cumu unu contractu neprecisu dà ansa la procesa lungi si scumpe? Apoi desí o parte buna a ortografiei se póte invetiá prin imitatiune si dedare, totusi la siguritate ajunge numai acél'a, carele cunósce legile, pre cari se radíma ortografi'a; aceste inse se potu invetiá mare parte numai din gramatica. Numai gramatic'a ne spune, pentru ce se scriemu d. e. cartea, ér nu carté, a tacé, ér nu a taceá, elu Sioptiá, ér nu

sioptea, si érași elu potea, ér nu potiá; totu asia cu gerundiale: cantandu, spunendu, veníndu, etc.

Salutare colegiala!

B.

Tractarea unoru teme stilistice.

II. Materi'a se aduna neordinata, si numai dupa aceea se ordinéza.

Descrierea pomului.

Si aici invetiatoriulu trebuie se scie, ce vré; pentru aceea mai antaiu de tóte 'si va compune descrierea dupa unu planu statoritu. D. e.

1. (*Ce este pomulu?* seau scurtu: *fiinti'a*). Pomulu este o planta, carea are trunchiu, radecina, ramuri si ramuréle.

2. (*Partíle*). Trunchiulu e grosu, lemnosu si imbracatu cu scórtia seau cógia. — Radecinele se afla la partea de desuptu a trunchiului; ele tienu pomulu in pamentu si-i conducu nutrementulu de lipsa. — Din partea de asupra a trunchiului crescú ramurile seau crengile si din ramuri ramurele seau crengi mai subtíri. — Primavér'a pomii mai au flori, ér tómm'a fructe, ér preste véra inca si foi.

3. (*Speciele*). Suntú mai multe specie de pomi: pruni, peri, meri, nuci, ceresi, perseci etc. — Mai distingemu pomi nobili si pomi padureti; ceia se cultiva prin gradine si producú fructe gustuóse, cari preste totu se numescu póme; acestia crescú de sene prin paduri si facu póme selbatece.

4. (*Folosulu*). Pomii ne suntú de mare folosu: pómele cópte suntú nutritórie si sanetóse, foile se asternu pe sub vite si dau gunoiu bunu, lemnulu e bunu de focu si de lucru.

5. (*Tractarea*). Pomii se nu se vateme nici intr'unu modu, si adeca nici se se belésca de scórtia, nici se se gaurésca seau ciocártésca, nici se li-se rumpa din ramuri la scuturatulu pómeloru, din contra se grigimu de ei cumu vomu scí mai bine, gunoindu-i, cultivandu-i si curatiendu-i de muschi si ramuri uscate ori de prisosu.

Tractarea practica.

1. *Adunarea materiei*. Invetiatoriulu provóca pre scolari a spune, ce scíu despre pomu, in propusetiuni scurte. Aici nu e vorb'a, a desvoltá descrierea asia, cumu se afla in compusetiunea de sus, ci e de ajunsu, déca scolarii pentru fiacare punctu din descriere facu incái o propusetiune, cá astfelu invetiatoriulu se póta desvoltá pe basea loru planulu seau dispusetiunea descrierei. Déca la unu punctu óre care nu urméza propusetiuni, invetiatoriulu ajuta prin intrebari. Propusetiunile formulate corectú, se scríu de catra scolari in sírulu, in care fura exprimate.

„Astadi vomu descrie pomulu. Cine scie se-mi spuna ce-va despre pomu intr'o propusetiune scurta? Pomulu face póme. Pomulu are ramuri. Pomulu este o planta. Radecinele pomului suntú in pamentu. Po-

mulu cresce in gradina. Pomulu se usca etc. Asiadara compusetiunea vóstra ar suná asiá: Pomulu face póme. Pomulu are ramuri etc. Place-ve asia compusetiunea? Pentru ce nu? (suntú aruncate tóte preste olalta). Asia e, noi scimu acumú ce se dícemu, avemu materi'a; ea inse nu e pusa in róndu, nu e ordinata. Se o ordinámu!

2. *Aflarea puncteloru principale din descriere*. „Pomulu face póme.“ Cumu e pomulu pentru noi, fiendu ca face póme, cari le potemu intrebuintiá? (folositoriu). Ce ne aduce pomulu, pertru ca face póme? (folosu). Asiadara despre ce se vorbesce in propusetiunea acést'a? Mai suntú propusetiuni, in cari se fia vorb'a despre folosulu pomului? Propusetiunile acele trebuie se le punemu dupa olalta. Cari propusetiuni trebuie puse dupa olalta? Despre ce vomu vorbí deci intr'o parte a compusetiunei nóstre? Despre folosulu pomului.

„Pomulu are ramuri.“ Ce suntú ramurile dela pomu? Asiadara despre ce se vorbesce in propusetiunea acést'a? In cari propusetiuni mai e vorb'a despre partíle pomului? Despre ce vomu mai vorbí in compusetiunea nóstra? Despre partíle pomului.

„Pomulu este o planta.“ Ce se díce aici despre pomu? In locu de „ce este“, potemu díce pre scurtu „fiinti'a“ pomului. Despre ce se vorbesce asiadara in propusetiunea acést'a? Despre fiinti'a pomului.

Asia pe róndu cu tóte. „Deci noi vomu vorbí in compusetiunea nóstra: despre folosulu pomului, despre partíle sale, despre fiinti'a sa, despre speciele pomului si despre tractarea sa.

3. *Ordinarea puncteloru aflate*. Amu dísu mai antaiu, ca vomu vorbí in compusetiunea nóstra despre folosulu pomului. Bine va fi óre, se incepemu cu folosulu? Candu v'asi díce io vóue: „budingulu e fórté bunu; ce m'ati intrebá numai de catu? (= ce este buidingulu?) Vedeti, asia trebuie se incepemu si aici. Ce vomu díce in compusetiunea nóstra mai antaiu? (= ce este pomulu). Si pentru cá acel'a, carele va cetí compusetiunea nóstra, se cunósca si mai de aprópe pomulu, despre ce vomu vorbí indata dupa aceea? (= despre partíle pomului). Apoi? etc. (A se vedé descrierea insasi). Acumú amu pusu cugetele in róndu, le-am ordinatu.

4. Se vedemu inse, cumu se le esprimamu mai bine si mai potrivitú. Cumu va suná prim'a propusetiune? Pomulu este o planta. Despre ce amu dísu, ca vomu vorbí dupa aceea? (despre parti). Ce parti are pomulu? (formulare). Cine va fi in stare, a legá propusetiunea acésta cu cea de antaiu? (Probabilu, ca scolarii voru face legatur'a cu „elu, ea, acést'a“ etc. Nu face nimica, din contra e bine a încercá tóte formele posibile, pentru ca numai asia scolarii invétia limb'a in modu intuitivu, firescu. Ultim'a formulare se face cu „care“, cá mai sus. Acumú se descriemu partíle mai de aprópe, pentru ca radecini, trunchiu, ramuri, etc. are si canep'a, urzic'a etc. si totusi ele nu suntú pomi. Cumu

este trunchiulu pomului? Asia mai departe cá in descrierea de sus.

Tem'a e pentru clasa de mijlocu si pentru cea superioara; deca unu invetatoriu va observá, ca pentru scolarii sei tem'a e prea grea, o va simplificá, ér fiendu prea usióra, o va mai desvoltá si complicá.

In fine compusetiunea se cetesce, se percurge inca odata planulu seau dispusetiunea, esprimarea cugeteloru, legarea propusetiuniloru; totu odata se facu si reflexiunile necesarie cu privire la ortografia. Dupa aceea: transcriere in libelulu stilisticu si revedere la tempulu seu; mai tardfu cá, ocupatiune de sene: scrierea ei inca odata de rostu seau din capu si apoi comparare cu descrierea din libelu.

Proiectu de lege, relativu la instructiunea din scóele gimnasiale si reale.

(Urmare.)

§. 61.

Nici in clasele cele mai de diosu nu se potu primi decatu astfeliu de elevi, cari prin unu esamenu de receptiune séu prin unu atestatu dela vre-o scóla poporala publica documentéza, ca au atat'a cvalificatiune, cata se póte castigá in 4 cursuri anuale ale scóleloru elementarie.

Obiectele de invetiamentu ale esamenului de primire si mesur'a cunoscientieloru preliminarie le statorescu acei'a, cari au dreptulu de a statorí planulu de invetiamentu.

Cu privire la numerulu eleviloru dintr'o clase, la primirea eleviloru, cari vinu dela alte institute de aceeazi categoria, precum si la obligamentele fácia de publicu impreunate cu dreptulu de publicitate, au valóre pentru tóte institutele publice de invetiamentu §§ 15, 16 si 24.

§. 62.

In privinti'a edificioru scolare si a localitatiloru de instructiune, precumu si a ajustarei loru suntu obligatori §§ 25, 26 si 47 din legea presenta.

§. 63.

Profesorii se potu alege liberu de catra respectivele deregatorie ale acestoru institute.

Cu privire la cvalificatiunea, detorintiele si numerulu profesoriloru, cari se aplica la institutele publice, sustienute de catra municipia seau comunitati, au valóre §§ 17, 18, 19 si 21 din legea presenta.

Si la alte gimnasia si scóle reale se potu aplicá de regula cá profesori numai atari individi moralmente nepetati, cari au depusu cu succesu din specialitatea loru esamenulu de profesura inaintea comisiunei esaminateorie amintite in §§ 18 si 19 din acésta lege, si prin diploma s'au dechiaratu de cvalificati pentru oficiulu profesoralu.

Totusi esceptiunalminte se potu aplicá si atari individi, cari in sensulu §-lui 18 din acésta lege si fora depunerea esamenului de cvalificatiune se indreptatescu prin ministrulu de instructiune la oficiulu profesoralu.

La acele institute publice, cari nu stau sub autoritatea regimului statului, individi, cari la intrarea in

viétia a acestei legi suntu deja aplicati cá profesori ordinari si cari au documentatu in fapta capabilitatea loru, se potu lasá de catra autoritatile respective si pre venitoriu in posturile loru fora altu esamenu de profesura.

Luandu afara gimnasiale si scóele reale sustienute de municipia si comunitati, numerulu profesoriloru afara de invetatorii pentru religiune, caligrafia si gimnastica este: la institutele cu 8 clase celu puçinu 10, la cele cu 6 clase celu puçinu 8, la cele cu 4 clase celu puçinu 6.

Infintiandu-se clase paralele, are se se sporésca in proportiune si numerulu profesoriloru.

In fiacare institutu suntu a se aplicá celu puçinu atatia profesori ordinari, câte clase esista, computandu-se si clasele paralele.

Pentru invetiamentulu religiunariu se potu aplicá si atari individi, cari au terminatu cursulu teologicu, au preoti, desi nu sunt prevediuti cu diplome speciale pentru carier'a profesoralu.

§. 64.

Standu scóele medie sustienute de singuraticele municipia si comunitati, in ceea ce privesce afacerile instructiunei, imediatu sub autoritatea ministrului de instructiune si sub directiunea inspectorului scolasticu de statu pentru institute medie, §§ 43 si 44, cari tractéza despre conferintiele didactice, se referescu si la aceste scóle medie.

Autoritatile celoru lalte institute de invetiamentu suntu obligate a se ingrigi, cá cate unu membru alesu din corporatiunile loru didactice se se esmita la conferintiele profesoralu regnicolare ordinate in § 43, punct 3.

§. 65.

Acele gimnasia si scóle reale, cari se sustienu prin municipia seau comunitati din averea seau venitele unui municipiu seau unei comunitati, se voru privi de aici inainte cá institute de invetiamentu fora caracteru confesiunалу.

Cu privire la astfeliu de scóle confesionale sustátorie dejá, cari pana aici s'au sustienutu seau subvenzionatu din averea seau din venitele unui municipiu seau unei comunitati — respectivulu municipiu seau respectiv'a comunitate are voia de a sustiené si de aici inainte usulu de pan'aici, totusi in atare casu subventiunea se va inpartí in proportiune justa intre diversale gimnasia si scóle reale publice confesionnale, cari sustau pe teritoriulu comunitatiei, respective a municipiului, si ea nu se póte detrage nici unui'a, pana candu nu se sistéza si fácia de celelalte confesiuni.

§. 66.

Unu atare institutu mediu de invetiamentu sustienutu prin o confesiune, prin unu municipiu, prin o comunitate, prin o societate seau prin unu particulariu, a carui sustare mai de parte este pretinsa de catra interesele de cultura ale tieréi seau de catra momentóse interesa locale, si pre care respectivii cu poterile proprie nu-lu potu sustiené in conformitate cu cerintiele legéi,

póte fi ajutoratu de catra regimulu de statu alu instructiunei, respective póte fi luat sub ingrigirea sa (cu deosebire, déca sustau fundatiuni insemnate si legate de locu, facute totuodata pentru scopurile scóloru medie) sub urmatóriele conditiuni mai esentiale si in modulu urmatoriu :

- a) tóta averea fundatiunala, edificiale, tóta averea miscatóre si nemiscatóre, care pe atunci este a institutului, remane si mai de parte in proprietatea acestuia, si venitele sale sunt a se intrebuintá si in venitoriu spre scopurile aceluia si institutu;
- b) la o atare scóla media, care se sustiene cu ajutoriu dela statu, trebuie sa se observe planulu de invetiamentu pentru scólele medie de statu;
- c) acei profesori, cari se salariséza din venitele fundatiunilor seau ale averei numite mai susu sub punctulu a) seau din alte venituri designate din partea autoritatiei institutului, se alege si de aici inainte totu deuna de catra autoritatea institutului din róndu individiloru evalificati pentru carier'a profesoralá; si salariulu profesoriloru se statorisce prin aceea si autoritate, numai minimulu aceluia trebuie statoritu in contractulu inchiatu in privinti'a subventiunei cu regimulu de statu alu instructiunei. Precándu de alta parte invetiatorii salarisati din partea statului (seau din subventiunea de statu) se denumescu in proportiune cu subventiunea prin ministrulu de instructiune;
- d) déca statulu contribue spre sustinerea institutului subventiunatu mai puçinu de diumetate seau celu multu diumetate din sum'a receruta pentru acoperirea lipseloru anuale prescise prin lege (si asia partea cea mai mare seau diumetate din spese se supórta de catra autoritatea institutului), in casulu acest'a totu dreptulu de directiune si dispusetiune asupra institutului (remanendu in valóre punctele a) b) c) compete si de aici inainte autoritatiei institutului, si ministrulu de instructiune exercita façia de scól'a subventiunata numai dreptulu de inspectiune. Déca din contra statulu contribue spre sustinerea scólei mai multu de diumetatea sumei recerute pe unu anu (va se dica pórtá partea cea mai mare a greutatiloru) atunci regimulu de instructiune ié sub ingrigirea si dispusetiunea sa intregu institutu; totusi propriei autoritati a institutului i-se garantéza dreptulu de proprietate façia de averea amintita mai susu in punctulu a) si folosirea ei pentru institutu, precumu si dreptulu de alegere a profesoriloru atinsu in punctulu c);
- e) ministrulu de instructiune póte spriginí materialminte in modulu aratatu unu institutu mediu de invetiamentu numai in acelu casu si numai pana atunci, déca si pana candu corporatiunea confesiunala seau laica, care sustiene scól'a, primesce liberu seau cere subventiunea.

Cu ocasiunea fiacarei subventiunari de feliulu acesta se face spre acestu scopu intre regimulu instructiunei

si intre partea subventiunata unu contractu separatu, in care se statorisce specialminte modalitatfle subventiunarei, conditiunile ei mai de aprópe, drepturile ambeloru parti, si detorintiele, ce aceste le iéu asupra lor.

§. 67.

Fiacare scóla media amintita in legea acésta stá sub supra inspectiunea ministrului de instructiune alu statului.

Spre scopulu acest'a :

1. Fia care corporatiune seau individu, avendu intentiunea de a infientiá unu nou institutu de invetiamentu, inca inainte de deschiderea acestui'a va face aratare despre acést'a ministrului de instructiune, asterndu-i totu odata statutulu de organizare a institutului, planulu de invetiamentu si conspectulu profesoriloru.

2. Inspectorulu scolaricu de statu pentru scólele medie din districtulu respectivu seau unu comisariu alu ministrului de instructiune esmisu specialu spre scopulu acest'a, póte visitá ori candu fiacare institutu publicu de invetiamentu si — si póte castigá cunoscintia atatu despre cursulu instructiunei, despre cartile si midilócele didactice folosite in institutu, catu si despre conducerea si directiunea institutului; nu póte inse exercitá nici unu feliu de dreptu de dispunere façia de aceste institute si façia de profesorii lor.

3. Autoritatfle instituteloru publice de invetiamentu sunt indetorate, a inaintá — si anume cele cu caracteru confesiunala in calea autoritatiloru lor confesionale — inspectoriulu districtualu de scóle datele statistice cerute prin ministrulu de instructiune, cartile didactice folosite in institutu, seau déca se pretinde, a opri folosirea unei carti didactice, ostile statului, seau altcum periculósa seau preste totu neapta pentru usuare.

4. Fia care scóla media e indetorata a asterne in totu anulu cu finea anului scolaricu seau celu multu cu o luna inainte de inceperea noului anu scolaricu ministrulu de instructiune in calea autoritatii ei respective unu reportu specialu, din care sá se póta aflá starea materiala si spiritala a institutului, numerulu profesoriloru, activitatea lor, prelegerile tienute, numerulu scolariloru (si dupa clase), rezultatele esameneloru, directiunea si starea disciplinei institutului.

5. Ministrulu de instructiune priveghiéza, cá tóta averea institutului de invetiamentu si cu deosebire fundatiunile infiintiate spre scopuri scolare se fie elocate siguru spre fructificare si se se intrebuinteze regulatu spre scopurile, pentru cari sunt destinate; pentru aceea are si dreptulu de a cere dela autoritatea institutului din tempu in tempu conspecte autentice despre starea averei scolare, despre elocarea si administrarea ei.

§. 68.

Ministrulu de instructiune totu numai cu scopu de a exercitá dreptulu statului de supr'a inspectiune, este indreptatitu a detrage ori carui institutu de invetiamentu, care nu corespunde cerintelor legei, dupa 3 admonitiuni

indreptate din diumetate in diumetate de anu catra autoritatea respectivei scóle, dreptulu de publicitate.

Atari admonitiuni, cari la institutetele dejá existente aru fi necesarie din caus'a numerului profesoriloru seuu a edificialoru sustatórie, potu incepe numai dupa ce voru trece doi ani dela sanctionarea lelei presente.

Institutetele de invetiamentu, caror'a li s'a luatú dreptulu de publicitate, se considera in róndulu instituteloru private si devinu sub dispusetiunile statorite in legea de fácia pentru atari institute.

§. 69.

Déca regimulu afla, ca la o scóla media publica se propunu idei contrarie moralitatii seuu inimice statului, ordinéza investigatiune, si dupa rezultatulu acestei'a, déca defectulu nu se póte delaturá radicalminte, póte inchide institutul respectivu, ba in casuri estraordinarie póte suspinde educatiunea si instructiunea si inainte de inchiaierea anului scolasticu.

Pana candu institutul inchisu in modulu acesta nu se va redeschide cu invoirea ministrului si dupa delaturarea radicala a defecteloru observate in tr'insulu, averea densului se va poté intrebuintá de catra confesiunea, muniçipiulu, comunitatea si societatea respectiva numai spre scopuri de a le invetiamentulu publicu, seuu se va elocá spre fructificare pre langa ipoteka corespondiatóre.

(Va urmá).

Apelu.

Poporeni romani greco-cat. din Sieic'a mica, scóla-nulu Mediasului, cá pretotindenea despoiata de tóte drepturile, si ingreunatu cu tóte sarcinele publice si comunale, vediendu-si amemintiata essistinti'a, dupa ce cu mari sacrificie, din poterile proprie dela an. 1848 incóce si-au edificatu templulu divinú si scol'a, au ajunsu si la salutarea idea, de a-si infintiá o „Fundatiune Scolastica“, asiá catu in 23 Ian. a. c. ide'a s'a realizatu in catu-va, dupa cumu se póte vedé, cá poporulu din acésta comuna traiesce mai multu cu pastoritulu, si cu ajutóriale Sasiloru, asiá numiti din partea poporului „stapani“, si voindu pre venitoriu a-se desceptá si d'insii din obscurantismulu nesciintiei, apeléza la generositatea totoruru Romaniloru, cá se fia catu mai caldurosu spriginiti si incuragiati intru intreprinderea loru la intemeierea „Fundatiunei Scólei“, si la infintiand'a: „Biblioteca Scolastica Bisericesca“, intindiendu-le mana de ajutoriu pentru acestu scopu salutariu si demnu de spriginitu.

Ajutóriale incurse prin stradani'a generosiloru Romani, cari voiescu inaintarea poporului romanu, se se adreseze cu ofertele benevole de a dreptulu la Florianu Muntenescu, parochu gr.-cat. in Sieica mica si presiedinte alu Comitetului Administrativu (prin Nagy-Selyk, in Sieic'a mica), carele si-va tiené de santa detorintia a dá ratiociniu in diuaristica si a aduce multiamita celoru ce voru contribui cu marinimósele loru oferte spre ajungerea scopului.

„Administratiunea Fundatiunei“.

Bibliografia.

Albin'a musicala. Cuprindiendu in sine tipurile cele mai usitate ale Prosomiiloru (Podobiiloru) celoru optu glasuri, facute a se cantá intocma cá in grecesce si „Canturi serbatorale din Triodu, Penticóstariu, Octoichu si Minee“, aplicate la tipuri intocma cá in grecesce, de Archiereulu Ghenadie, fostu episcopu de Argesiu. Cu binecuventarea inaltu prea santftului Archiepiscopu si Metropolitu alu Ungro-Vlachiei, Primatu alu Romaniei si presiedinte alu santului sinodu, D. D. Calnicu Miclescu. 1875, Bucuresci, Tipografi'a Tom'a Todorescu. 8° mare, pag. 216. Pretiulu 3 lei noi (circa 1.40 fl.).

In prefaçia venerabilulu autoriu d'ice intre altele: „In acésta cale inca ne mai calcata intru atat'a intindere de vre-unu altu Romanu, amu intimpinatu dificultati fórté mari la fiacare pasu atatu din caus'a lipsei de accentu la silab'a propenultima, catu si mai multu din caus'a prolixitatiei limbei romane, provenita din necapacitatea ei de a formá vorbe compuse cá cea grecésca; càci vorbele compuse in grecesce dau in romanesce cantitate indoita si intreita de silabe, incatu nu incapeau tóte silabele in scurtulu spatiu alu melodiei, si amu trebuitu se alegemu numai vorbele cate incapeau, si care dá si accentulu cerutu de not'a melodiei, ei intielesulu textului.“ „Avemu deplina convictiune, ca acésta carte va dá o nóua impulsione musicei bisericesci si o va desceptá din amortérea, in carea jace.“

Manualu de armoni'a musicala, de Isidoru Vorobchieviciu. Cernauti, 1869. Pentru studentii 50 cr., altfeliu 1 fl.

Flori din Bucovin'a. Optu cantece romanesce cu acompaniare de piano, compuse de Is. Vorobchieviciu. Cernauti, 1870. Pretiulu 2 fl.

Varietati.

* (O epistola catra imperatulu). Dñariale publica urmatóri'a epistola a unui copilú de 11 ani din Graifendorf in Bohemi'a catra imperatulu nostru: „Domnule imperatu in Vien'a! Io m'asi face preutu au invetiatoriu. Tatalu mieu este tiesetoriu si nu are bani. Me rogu, iubite domnule imperatu, tramite-mi bani, cá se potú invetiá spre a me face preutu au invetiatoriu. Salutu pre dóm'n'a imperatésa si pre copii! Subsemnatu: Iosifu Benesch.“

Epistol'a ajunsu le secretariulu privatú si dela acest'a la imperatulu. Stilulu naivu placú imperatului intr'o mesura, incatu cerú dela primariulu respectivului satu bohemu informatiuni despre referintiele lui Iosifu Benesch. Reportulu fiindu favorabilu, copilulu fu incredintiatu inspectoriului din Zwittau (cetatea cea mai de aprópe in Moravi'a) spre a-lu cresce cu tóta grigi'a pe spesele imperatului.

* (Protoparintii nostri). Superintendentele generalu B. intrebà odinióra intr'o scóla: „Se-mi spuneti, iubitti mei, dela cine ne tragemu noi?“ — „Dela moime“, strigà mic'a si nobil'a comtesa, mandra de scientiele sale. — „Nu, fic'a mea, nu intrebu de istori'a speciala a familiei tale; asi vrea numai se sciu, cumu se chiama protoparintii celoru lalti ómeni?“